

John Stuart Mill (British Philosopher, 1803-1873)

One person with a belief is a social power equal to ninety-nine who have only interests.

ג'ון סטוארט מיל, פילוסוף הבריטי מהמאה התשע עשרי

איש אחד המאמין בדבר כוחו החברתי שווה לתשעים ותשע שיש להם רק תחומי עניין.

במדבר טו

(לו) ויאמר יקנוק אל משה לאמר: (לח) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: (לט) והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יקנוק ועשיתם אתם ולא תתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם: (מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם: (מא) אני יקנוק אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יקנוק אלהיכם: פ

תלמוד בבלי מנחות מב:ב

מר ליה אבוי לרב שמואל בר רב יהודה: הא תכילתא היכי צבעיתו לה? אמר ליה: **מייתנין דם חלזון** וסמנין ורמינן להו ביורה [ומרתחין ליה] ...

תוספתא מנחות ט

תכלת אין כשרה אלא מן החלזון הביא שלא מן החלזון פסולה ...

תלמוד בבלי בבא מציעא סא:ב

אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית, יציאת מצרים גבי ציצת, יציאת מצרים במשקלות? אמר הקדוש ברוך הוא: אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור - אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית, וממי שטומן משקלותיו במלח, וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא.

תלמוד בבלי מנחות מב:ב

ת"ר [בבריתא]: תכלת אין לה בדיקה, ואין נקחית אלא מן המומחה; ... ותכלת אין לה בדיקה? והא [האמורא] רב יצחק בריה דרב יהודה בדיק ליה, (סיי בגשם) מייתי מגביא גילא ומיא דשביליתא ומימי רגלים [מג:א] בן ארבעים יום, ותרי לה בגווייהו מאורתא ועד לצפרא, **איפרד חזותיה - פסולה, לא איפרד חזותיה - כשרה**; ורב אדא קמיה דרבא משמיה דרב עוריא אמר: מייתי חמירא ארכסא דשערי ואפיה לה בגווייה, אישתנאי למעליותא - כשרה, לגריעותא - פסולה, ... מאי "אין לה בדיקה" נמי דקאמר? אטעימה "ז"א אין בדיקה לדעת אם הצבע מביקת מוכנות היררה שפסול כי נעשה שלא לשמה].

הר' ישראל ליפשיץ [1782-1860], "תפארת ישראל", (הקדמה למסכת מועד, חלק "בגדי כהונה")
הדבר שאני מסופק בו הוא אם באמת צריך לתכלת חלזון דוקא ... בהל' ציצת (ב:א) ... "תכלת שבציצת צריך שתהיה צביעה שעומדת ביפיה ולא תשתנה, ואם צבעו צביעה אחרת, אף שהוא כעין הרקיע, פסול לציצת." ... הכלל העולה דבין בציצת ובין בגדי כהונה א"צ חלזון דוקא אבל צריך בשניהן שיהיה מראה (בלויא) שאינו משתנה מיפיו ע"י בדיקה שהזכיר הש"ס.

...
עתה בא וראה כמה גדולים דברי חז"ל, שחקרתי אצל הצובעים היותר מפליאין במלאכתן, ואמרו לי שאין בנמצא (בלויא) שיהיה ג"כ בת קיום. הרי בשני מדות הנכללים במלות תכלת, דהיינו היופי והקיום, אינם בנמצא בשום צבע (בלויא), ורק דם החלזון יש שני המדות הללו ...

הרבי מרדזין, (1890-) "שפוני טמוני חול" (הטענה השניה, דף ח')

והיינו באמת ידוע שאין הנצבע קולט את הצבע שיהיה מקושר עמו להיות צבעו מתקיים בו אלא אם כן הם במעלה וכח אחד, דומם ודומם, צומח וצומח, חי וחי, ואז הם מתאחדים ומתקשרים יחד להיות נשאר מראה הצבע מתקיים בהנצבע ...

R. Betzalel Naor, "Substituting Synthetic Dye for Hilazon", JOHCS

However, it might be possible to contend, ..., that the tests to distinguish between *techelet* and *kala-ilan* or indigo, are exactly that, differential analyses, and no more. They are not the *raison d'être* of *hilazon*. *Hilazon* is a halacha, a hoary tradition without reason. The imitations of *techelet* may not have been as inferior in quality as one generally imagines. [There being archeological examples of indigo holding up quite well.]

John Edmonds, The History of Woad and the Medieval Woad Vat, p.21

All dyes will fade to some degree. The natural dyes fading much more than modern synthetic dyes. ... Tapestries ... over the centuries have inevitably faded. It is rare to see yellow or green on a medieval tapestry ... The reds fade to a degree but the blues will be as good as the day they were dyed. Indigo, whether from woad, ..., or from any other source of indigo is one of the fastest natural dyes.

כל הצבעים דוהים במידה מסוימת. הצבעים הטבעיים דוהים במידה הרבה יותר גדול מצבעים מודרניים סינתטיים... שטחי קיר ... במשך מאות השנים דוהים באופן בלתי נמנע. מקרה נדיר הוא לראות צהוב או ירוק בשטיח קיר מימי הביניים ... האדומים דוהים במידה מסוימת לעומת הכחולים שהיו טובים כמו ביום שנצבעו. אינדיגו, בין מהצמח איסטיס, ... או מכל מקור אחר של אינדיגו, הוא אחד הצבעים הטבעיים שנקלטים בצורה הטובה ביותר.

Otto Elsner, The Royal Purple and the Biblical Blue, p. 176.

We may now understand that there cannot be a method or a test to differentiate between *tekhelet* and indigo, so that one needed to have confidence in a dyer which provided scope for trustworthy Jews in business.

עכשיו אפשר להבין שאין בדיקה להבדיל בין תכלת ואינדיגו.

ענף יוסף ב"עין יעקב" (בבא מציעא סא:ב), [ר' חנוך זונדל, ביאליסטוק, 1829]

יש שני טעמים בדברי חז"ל למה נשתנה תכלת מכל מיני הצבעונים... [אחת] מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע כו'. וא"כ לפי דתלוי בגוון הדומה לים ורקיע יפלא למה הרחיק הכתוב קלא אילן? הלא מראהו וצבעו ג"כ דומה לים ורקיע! אך כפלים לתושיה מה שהביא רש"י בסדר שלח: "פתיל תכלת על שם שכול בכורות. תרגומו של שכול יתכלא". אמר הקב"ה "אני שיכלתי בכורי מצרים וכו'", וכדי להיות לאות הנס הגדול [של] מכת בכורות ואשר פסח על בתי בני ישראל [נתן מצוות תכלת]. א"כ [שמה היא הסיבה השניה להצריך החלזון] ... ולכן בחר הקב"ה בתכלת [שהיא שם המכוון לצבע כחול הבא מהחלזון וכך יש לה שתי טעמים: מראה ושם]. לכך בצדק דברי חז"ל: "אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור במצרים, אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא" ... הטעם [להצריך תכלת שהוא רק מהחלזון] הוא לפי שהבחנתי בין טפה של בכור וכו' ותרגום של משכלה תיכלא.

רמב"ן במדבר טו: לח

הזכרון [למצוות] הוא בחוט התכלת, שרומז למדה הכוללת הכל שהיא "בכל" והיא תכלית הכל, ולכן אמר "וזכרתם את כל" - שהיא מצות השם.

דברים יב

כי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ

תלמוד ירושלמי מסכת כלאים פרק ט דף לב טור א /ה"א [עם פירוש אליהו מפולדה]

מה שני תולעת דבר שיש בו רוח חיים אף [תכלת וארגמן שכל אחד הוא] דבר שיש בו רוח חיים.